

DI TÍCH LÀNG SEN QUA TU BỔ, TÔN TẠO

NGUYỄN HỮU ĐÁN

Di tích lịch sử quốc gia đặc biệt Khu lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh, thuộc huyện Nam Đàn, tỉnh Nghệ An, là di tích quan trọng, phản ánh về cuộc đời và sự nghiệp cách mạng vẻ vang của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Anh hùng giải phóng dân tộc, Danh nhân văn hoá thế giới. Đây là một quần thể gồm cụm di tích làng Sen, cụm di tích làng Hoàng Trù, cụm di tích núi Chung và di tích mộ bà Hoàng Thị Loan (thân mẫu của Bác).

Làng Sen là quê nội của Bác - nơi lưu giữ nhiều kỷ niệm, hiện vật, di tích lịch sử gắn liền với thời thơ ấu của Người. Ngày nay, đây cũng như một nơi thuộc cội nguồn cách mạng, một trọng điểm thu hút khách tham quan, đã và đang góp phần giới thiệu truyền thống văn hoá của vùng Nam Đàn - Nghệ An đối với du khách trong nước và quốc tế, tuyên truyền và giáo dục truyền thống yêu nước cho thế hệ trẻ.

Các di tích ở làng Sen trước đây, đa phần sử dụng vật liệu tranh tre nứa lá, gỗ và đất, nằm rải rác, xen kẽ với các hộ dân cư trong làng. Đó là, di tích lịch sử nhà cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc, nhà cụ Nguyễn Sinh Nhậm, nhà thờ họ Nguyễn Sinh, nhà Cử nhân Vương Thúc Quý, lò rèn cổ Điền cùng ao sen - giếng cổ, sân vận động - cây đa và đền (đình) làng Sen. Ngoài ra còn có khu nhà tưởng niệm, nhà trưng bày, vườn trồng cây lưu niệm và nhiều công trình phục vụ cộng đồng khác.

Khu di tích lịch sử Kim Liên - làng Sen được coi là một trong bốn khu di tích quan trọng nhất về cuộc đời và sự nghiệp của Chủ tịch Hồ Chí Minh, là địa điểm tham quan có sức hút lớn đối với khách tham quan cả trong và ngoài nước, với hàng triệu lượt khách mỗi năm.

Làng Sen hay con gọi là làng Kim Liên, xưa thuộc Chung Cự, tổng Lâm Thịnh, nay là làng Sen thuộc xã Kim Liên, huyện Nam Đàn, tỉnh Nghệ An. Làng có vị trí như sau: phía Bắc giáp xã Nam Lĩnh; phía Nam giáp xã Xuân Lâm; phía Đông giáp xã Nam Cát; phía Tây giáp xã Hùng Tiến; cách thành phố Vinh khoảng 15 km về phía Tây - Cụm di tích làng Sen, nằm trong vùng cảnh quan hùng vĩ, cùng với Hoàng Trù, núi Chung và mộ bà Hoàng Thị Loan, tạo nên một hệ thống di tích liên quan đến thời thơ ấu của Bác Hồ. Hệ thống này là một trọng điểm của huyện Nam Đàn, được bao quanh bởi dãy núi Hùng Sơn (rú Đụn) đồ sộ ở phía Tây, từ xưa đã được liệt vào hàng "danh sơn mây khói tụ". Ở đó có thành Vạn An và đền thờ Mai Hắc Đế - người đứng đầu phong trào quật khởi chống quân xâm lược nhà Đường vào năm 722. Phía Tây Nam là dãy Thiên Nhẫn trùng trùng điệp điệp, như "đàn ngựa ruổi theo". Ở đây có thành Lục Niên, đại bản doanh của Lê Lợi trong sự nghiệp đánh đuổi quân Minh, giải phóng đất nước. Phía Đông Nam là dãy Lam Thành, với ba ngọn Triều Khẩu, Phục Hoàng, Nghĩa Liệt, đứng kể ngả ba Tam Chế của sông Lam, một thời là lỵ sở Hoan Châu - Ở đây có thành Lam, nơi có kỳ tích "ăn cỗ đầu người" của Nguyễn Biểu, một danh thần thời Trần, khi ông giáp mặt với tướng giặc là Trương Phụ. Phía Bắc có núi Đại Vạc, Đại Huệ, thế núi nguy nga, đẹp như thần thoại. Ở đây còn dấu vết thành quách của Hồ Quý Ly và Hồ Hán Thương trong công cuộc chống giặc xâm lăng phương Bắc. Phía dưới Đại Huệ là dãy Đại Hải, giăng giăng như bức tường thành chống chọi với phong ba biển cả. Nơi đó có mộ tổ của vua Quang Trung - "người anh hùng áo vải". Bên dòng sông Lam, cách Kim Liên 4 km về phía Tây, nơi xóm làng

Nhà cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc (nơi Bác Hồ cùng gia đình sinh sống từ năm 1901 - 1906) - Ảnh: Tác giả

in bóng trên dòng sông xanh êm đềm yên ả là làng Đan Nhiệm, nơi chôn nhau cắt rốn của nhà chí sỹ yêu nước Phan Bội Châu, người đã giương cao lá cờ chống thực dân Pháp trong hai mươi năm đầu thế kỷ XX. Xa xa còn có làng Thông Lạng, quê hương Lê Hồng Phong; làng Xuân Nha, quê hương Phạm Hồng Thái; Tùng Ảnh, quê hương Trần Phú; Đông Thái, quê hương Phan Đình Phùng; thành phố Vinh, nơi sinh ra Nguyễn Thị Minh Khai và dưới chân núi Hồng Lĩnh là quê hương của Nguyễn Công Trứ và đại thi hào Nguyễn Du... Tất cả đều là những địa danh nổi tiếng. Ngoài ra, Nam Đàn còn là nơi có nhiều kiến trúc đình, chùa có giá trị nghệ thuật đặc sắc, như đình Hoàn Sơn ở xã Nam Hoàn, đình Trung Cẩn ở xã Nam Trung... Đất, nước, núi sông và con người quê hương Chủ tịch Hồ Chí Minh, đã gắn chặt với lịch sử chống giặc ngoại xâm của dân tộc Việt Nam qua các thời kỳ lịch sử. Đó là cái nôi ươm mầm cho một anh hùng vĩ đại của dân tộc, một nhân cách lớn điển hình của những dân tộc bị áp bức đương thời.

Với lòng yêu kính thiết tha vị anh hùng dân tộc vĩ đại, cả đời vì nước vì dân, ngôi sao chói lọi dẫn đường cả về đạo và đức cho chúng ta, đồng thời, để muôn dân hướng về theo con đường mà Người

đã vạch ra, nên toàn dân đều mong sao các di tích liên quan tới Người được trường tồn, như một bài học về cách mạng trong sáng muôn đời... Ý thức này như hướng chúng ta tới việc bảo tồn và tôn tạo các di tích của Người ở quê hương, với những dự án khoa học. Cụ thể là:

- Bảo tồn tôn tạo, để gìn giữ lâu dài và phát huy tác dụng các giá trị của cụm di tích làng Sen nói riêng và khu di tích lịch sử - văn hóa Kim Liên nói chung.

- Phục vụ nhiệm vụ chính trị, giáo dục truyền thống yêu nước, truyền thống cách mạng. Khơi dậy đạo lý "uống nước nhớ nguồn" và lòng tự hào dân tộc cho các thế hệ người Việt Nam.

- Tạo cho di tích làng Sen - Kim Liên, trở thành hạt nhân quan trọng trong tuyến tham quan của du khách. Tổ chức khai thác các hoạt động văn hoá, du lịch thích hợp, phục vụ thăm viếng, nghiên cứu và du lịch.

- Gắn di tích với phát triển du lịch - lấy việc bảo tồn di tích làm nền tảng, phát triển du lịch làm động lực để tạo điều kiện bảo quản di tích được bền vững.

Về kết cấu, những di tích, như nhà cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc, nhà cụ Hoàng Xuân

Đường, nhà bà Hoàng Thị Loan hay nhà thờ họ Nguyễn Sinh, nhà cụ Vương Thúc Quý... cũng là những mẫu thức khá đặc trưng, mang phong cách kiến trúc dân gian ở vùng Nam Đàn - Nghệ An (giai đoạn cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX). Các công trình này, đều có chung đặc điểm và được tuân theo những chuẩn mực nhất định - đều có cùng mẫu thức là tứ trụ, hạ chạn và tiền trụ hậu chạn. Kết cấu hệ thống khung cột, vì kèo gỗ và phần lớn còn giữ nguyên được hình dáng của ngôi nhà cổ, đã từng tồn tại qua nhiều thế hệ, riêng phần mái thì đã được lợp ngói mới vào những năm 60 của thế kỷ XX.

Kích thước phần mái nhà ở vùng Nam Đàn phần lớn có mái trước ngắn hơn mái sau - mái ngắn, sẽ làm cho ngôi nhà sáng sủa, nhưng thêm hiên lại bị hẹp. Để khắc phục yếu tố mái ngắn, thêm chật, người ta làm thêm hệ thống rèm treo ở dưới mái trước. Hệ thống rèm không chỉ có tác dụng che nắng, che mưa, che gió, che bão, che người ngoài nhìn vào nhà, mà còn có giá trị thực dụng - khi gia chủ có việc lớn (vui, buồn), lượng người đến đông sẽ cơ động chống rèm lên để mở rộng không gian sử dụng ở phía trước.

Nhà truyền thống vùng này thường có hai đơn nguyên (nhà chính và nhà ngang) gắn liền với một mảnh vườn và thường quay mặt về hướng Nam hoặc hướng Đông Nam.

Mỗi nhà thường có một hay hai lối nhỏ để thông ra ngoài, đó là ngõ. Theo quan niệm dân gian nơi đây, thì lối ngõ không được đi thẳng vào gian chính giữa, mà thường đi lệch sang một bên, trái hoặc phải của ngôi nhà.

Đó là các kiến trúc có yếu tố gốc để cân nhắc kỹ về số lượng cũng như hình thức kiến trúc và mỹ thuật, sao cho phù hợp, gắn gũi và hài hòa, thể hiện và tỏ rõ cốt cách của người Việt Nam "nghèo cho sạch, rách cho thơm", không được thay đổi tùy tiện.

Với sự lãnh đạo của các cấp ủy từ Trung ương tới địa phương, với lòng kính thuận thiết tha của muôn dân và với tinh thần thượng tôn khoa học về bảo tồn di tích, cùng sự đóng góp của nhiều nhà khoa học..., việc tu bổ, tôn tạo hệ thống di tích làng Sen, cơ bản đã hoàn thành, hợp với các điều kiện đã đặt ra, để các công trình vẫn được "nâng đỡ"

trong sự "ôm ấp" của làng quê, hòa hợp với cả không gian thiên nhiên và không gian văn hóa truyền thống...

Tạm có thể gọi, đó là một thành công, để các công trình nằm trong dự án thành phần "Bảo tồn, tôn tạo khu di tích lịch sử - văn hóa làng Sen" có tổng diện tích quy hoạch 22ha đã được thực hiện tại làng Sen, xã Kim Liên, huyện Nam Đàn, tỉnh Nghệ An, thuộc "Quy hoạch Bảo tồn, tôn tạo khu di tích lịch sử - văn hóa Kim Liên gắn với phát triển du lịch". Dự án có các hạng mục di tích gốc, thuộc khu vực bảo vệ I, bao gồm các hạng mục công trình: nhà cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc (nơi Nguyễn Sinh Cung theo cha về sống tại làng Sen từ năm 11 - 16 tuổi), lò rèn cổ Điền (nơi thời niên thiếu Bác Hồ thường ra xem và giúp cổ Điền một số công việc), ao sen giếng cốc (nơi Nguyễn Sinh Cung thường ra lấy nước về cho gia đình dùng), nhà cụ Nguyễn Sinh Nhậm (ông nội của Bác Hồ, đây là nơi Nguyễn Sinh Cung thường cùng cha và các anh chị ra thắp hương tổ tiên, cũng là địa điểm hoạt động của anh và chị của Người sau này), nhà thờ họ Nguyễn Sinh (nhà thờ đại tôn họ Nguyễn Sinh, họ nội của Hồ Chủ tịch, nơi Bác đã về thăm năm 1957, sau 50 năm xa quê hương), nhà Cử nhân Vương Thúc Quý (thầy dạy học của Bác Hồ thời niên thiếu, nơi Nguyễn Sinh Cung được lắng nghe các sĩ phu và cha luận bàn việc nước), sân vận động làng Sen và cây đa, đền (đình) làng Sen (nơi Chủ tịch Hồ Chí Minh nói chuyện thân mật với bà con xã Kim Liên và nhân dân Nam Đàn trong 2 lần về thăm quê năm 1957 và 1961). Ngoài ra, dự án còn có các hạng mục thuộc khu vực bảo vệ II bao gồm: phần phục dựng các hộ lán giếng (theo địa bạ làng Sen), khu tưởng niệm Bác Hồ, vườn trồng cây lưu niệm, ao hồ, quảng trường, nhà dịch vụ bán đồ lưu niệm, rạp chiếu phim, chụp ảnh...

Làng Sen, một tiếng gọi về cội nguồn cách mạng. Từ nơi đây, ngọn tuệ đặng luôn soi đường cho chúng ta mỗi khi gặp gian nan, trắc trở. Làng Sen với các kiến trúc, hiện vật liên quan tới Bác Hồ ở thuở "hàn vi" đã như một bài học dạy chúng ta về đạo và đức để yêu hơn đối với mảnh đất này, với non sông, tổ quốc, dân tộc Việt Nam./.

N.H.Đ